

Vad odlas i Sverige?

SO, NO, Hem- och konsumentkunskap | åk 1–3

Eleverna får samtala om och reflektera kring vad som krävs för att kunna odla mat i Sverige, vilken mat som måste importeras från andra länder och om matens ursprung har något betydelse om den blir matsvinn.

Syfte och mål

Eleverna ska få kunskap om var några olika matvaror kommer ifrån och varför vi inte kan odla all vår mat i Sverige. De får reflektera över hur deras vardag skulle se ut om de inte kunde äta importerad mat. Målet är att de ska känna till att våra val i vardagen kan bidra till att göra livsmedelskedjan mer hållbar.

Koppling till läroplanen

SO

- Miljöfrågor utifrån elevens vardag, till exempel frågor om trafik, energi och livsmedel.
- Rumsliga förutsättningar i natur och miljö för befolkning och bebyggelse, till exempel mark, vatten och klimat.

NO

- Förmåga att använda biologi för att granska information, kommunicera och ta ställning i frågor som rör miljö och hälsa.

Hem- och konsumentkunskap

- Måltidens betydelse för gemenskap. Olika mattraditioner.

Förkunskaper

Denna lektion kan göras som i anslutning till lektionen *Vad behövs för att odla?* men det är inget förkunskapskrav.

Tidsåtgång

1–2 lektioner.

Arbetsätt

Gemensamt arbete i helklass och enskilt arbete med arbetsblad.

Material

- Sverigekarta
- Bilder på frukter, grönsaker och rotfrukter att skriva ut
- Arbetsblad
- Faktatext

Genomförande

Diskussion

Börja med att visa en karta över Sverige och diskutera med eleverna:

- Var i Sverige odlas det mest? (Svar: Det odlas mest i södra och mellersta Sverige. Skåne kallas ibland för "Sveriges kornbod". Här odlas t.ex. spannmål, raps, grönsaker och frukt. Mälardalen, Västergötland och Östergötland är exempel på områden där det också odlas mycket.)
- Vad är spannmål och vad kan det användas till? (Svar: vete, råg, havre, korn, även majs: används till t.ex. bröd, havregryn, pasta, musli, flingor, djurfoder.)
- Varför odlas det mest i södra och mellersta Sverige? (Svar: För att det finns bra jordbruksområden, dvs bördiga slätter, inte så mycket berg. Men skog kan också vara något som odlas. Det finns mycket skog i norra Sverige.)
- Är Sverige självförsörjande på mat? (Svar: Nej, Sverige importerar mycket mat, även spannmål. Potatis är en matvara där Sverige har hög grad av självförsörjning.)
- Kan eleverna ge förslag på andra saker som odlas i Sverige? (Svar: potatis, frukt, grönsaker.)
- Vad behövs för att det ska gå bra att odla, och att det som odlas växer? (Svar: solljus, värme, vatten, luft, jord och näring/gödsel.)
Skriv gärna på tavlan! (Detta tas upp i lektionen *Vad behövs för att odla?*)
- Varför kan man inte odla året runt i Sverige? (Svar: Det blir för kallt och mörkt på vintern.)
- Kan man förlänga växtsäsongen? (Svar: Man kan odla t.ex. grönsaker i växthus.)

Extra: Titta eventuellt även på en världskarta eller en jordglob och prata om var i världen det går bäst att odla. Svar: där det är varmt och fuktigt. Runt ekvatorn är det varmt, och närmare polerna är det kallare. Men på vissa håll är det för torrt, som i öknen och där det är vattenbrist.

Bildkort

Eleverna kan arbeta i par eller mindre grupper med bilderna på några råvaror som odlas i Sverige: vete, raps, ärtor/bönor, jordgubbar, potatis, morot, äpple, lök, isbergssallad, tomat.

- Sortera. Kan de para ihop några råvaror som de tycker passar ihop? Varför? (Svar: De kanske grupperar efter färg, hur den växer eller vad det är för sorts råvara, som spannmål, frukt, rotfrukt, grönsak.) Poängtera att det inte finns något rätt eller fel, låt eleverna förklara hur de tänker.
- Vad kan råvaran användas till? (Svar: Det finns många olika saker, låt eleverna skriva ner eller berätta muntligt. Exempel: sallader, bakverk, potatisgratäng osv.)

Prata om råvarorna i helklass. Visa en bild i taget och låt eleverna berätta vad de vet om den. Fyll på med mer fakta om var den odlas och när den kan odlas, se tabellen Grödor i Sverige och världen nedan. Där finns också exempel på grödor som inte odlas i Sverige, om ni t.ex. vill diskutera sådant vi ofta äter i Sverige men som produceras i ett annat land. Dessa tas upp i lektionen *Vad odlas var?* för mellanstadiet.

Arbetsblad

Låt eleverna arbeta enskilt med arbetsbladet. Om de behöver hjälp att stava orden, skriv upp dem på tavlan.

I uppgift 5, resonera gärna om för- och nackdelar. Växthus kräver energi, men då kanske vi inte behöver importera lika mycket tomater.

I uppgift 6 är det såklart så att inga matvaror bör bli matsvinn. Därför är inga svar fel. Uppgiften är till för att eleverna ska reflektera över om det spelar någon roll om vi slänger ett svenskt äpple jämfört med en banan från Ecuador som fraktats över hela världen. Men vi importerar även äpplen och gurkor, så det viktiga är inte vad de ringar in, utan att de blir medvetna om att varor som transporteras lång väg har större påverkan på miljö och klimat i form av koldioxidutsläpp och energiåtgång.

Avsluta med att gå igenom svaren gemensamt, och berätta gärna lite om var de råvaror som inte odlas i Sverige kan odlas, se faktatexten samt tabellen nedan.

Diskussion

Låt eleverna reflektera över hur deras vardag skulle se ut om de inte kunde äta mat som importerats från andra länder.

- Hur såg det ut förr i tiden om man bodde i Sverige, framför allt Norrland, och allt som odlades i världen/södra Sverige behövde fraktas med tåg eller häst och vagn?
- Hur kan man veta var en matvara i affären kommer ifrån?
- Hur kan man tänka när man handlar för att minska matsvinnet? (Här kan man ta upp begrepp som *närodlat*, *ekologiskt* etc, men även prata om att inte handla för mycket. Risken för matsvinn ökar om man inte hinner äta upp allt man handlar innan det blir dåligt. Att äta mer än man behöver kan minska matsvinnet men ha negativa hälsoeffekter som t.ex. övervikt.)

Följ gärna upp nästa lektion genom att visa bilderna och arbetsbladet och repetera. Några elever som varit och handlat kanske vill berätta om de tänkt på något i anslutning till lektionens innehåll. Kommer de att titta i affären var maten kommer ifrån eller prata om det hemma?

Grödor i Sverige och världen	
Sverige	Världen
Vete - hela landet (hela året)	Vanilj - Madagaskar
Bönor/ärter - Öland, Gotland, Kalmar	Banan - Ecuador
Raps - från Skåne till Mälardalen	Kakao - Ghana
Jordgubbar - Skåne (maj-september)	Tomat - Spanien
Äpple - Skåne (september-april)	Kaffe - Indonesien
Potatis - Skåne, Västra Götaland, Halland, Östergötland (hela året)	Ris - Indien
Lök - Skåne (hela året)	Ananas - Costa Rica
Isbergssallat - Skåne (juni-oktober)	
Tomat - Växthus (april-november)	
Morot - Skåne, Gotland (hela året)	

Förslag på efterföljande lektion

Lektionen kan följas av lektionen *Vad behövs för att odla?* om den inte gjorts tidigare.

Källor

<https://fransverige.se/svenska-ravaror-all-varldens-mat/vilka-varor-marks/livsmedel-fran-sverige/odling-och-uppfodning/>

<https://smakasverige.se/mat/spannmal/vete>

<https://www.sverigesnatur.org/arkiv/rapsen-tar-over/>

<https://fransverige.se/aktuellt/svenskodlade-baljvaxter-13-olika-sorter/>